

STANKO MAJCEN: HČI.

Sedeli smo na klopi ob steni, tiščali premočene čevlje v žerjavico in si meli premrle roke v plamenu. Ivje na suknji se je jelo taliti in se je v težkih, temnih kapljah odcejal od robov. Pod petami so naraščale ogromne črne luže.

»Odložite suknje, sezujte čevlje, tako se vam nič ne posuši!«

»Ne moremo, moramo dalje.«

»Kdaj že greste?«

»Mogoče danes, mogoče jutri, mogoče čez pol ure ... nič ne vemo.«

Starec je vzdihnil. Ozrl se je na svete podobe, po vrsti in po redu viseče tik pod stropom, in se prekrizal.

»Vojska je vojska. Nič ne vemo, ne dneva, ne ure. Pride ukaz in moramo iti. Ali si bil dvajset ali trideset let ali celo z mladega v enem in istem kraju — če pride ukaz, moraš iti. Gorko je za silo, stene drže in ne puščajo vetra, tudi slame je še ostalo nekaj snopov, za streho skritih — nočiti bi se dalo tako ali tako: moraš vstati in iti.

Nekaka babilonska zmešnjava se mi zdi vsa vojska. Ljudje nič več ne vedo, kako gre rod in pokoljenje, ne spoznajo se več ne po obrazu, ne po besedi. Strmijo drug v drugega kakor v tujce in se pehajo. Pehajo se za kruh, za voz, za cesto, za most ... Oče v nebesih, odkod se jih je natrla tolika množica! Natrpa se jih od kdovekod na velike ceste toliko, da se je resnično treba rvati za kolovoz. In sprevod je nedogleden. Izza obzorja se dviguje, pada za obzorje. Grozno, grozno, ljudstva se selijo in narodi nimajo več miru ...

Svojo hčer sem izgubil ob tej priliki. Stali smo pred lvovskim mostom voz pri vozu, naloženi in napreženi, ko so nas zajele tuje čete. Jaz sem iz srede kolone pognal konje, da so švignili plameni izpod podkev in mi je do malega vse popadlo z voza. Ko sem se ozrl, je ni bilo več. Ostala je s svojim vozom zadaj, pred mostom, v gneči, in ni mogla za menoj. Konji, nasajeni na ojesa, kolesa zavožena v kolesa, jok in vpitje ljudi in otrok — vse je ostalo v prahu za menoj. Šele ko sem se ustavil, sem zapazil, da imam njenega otroka na svojem vozu. Vzel sem ji ga bil z naročja in ga posadil poleg sebe, da bi hitreje prišla naprej. Zdaj mi je žal, da ji ga nisem pustil. Pomislite, otrok je star tri leta, tudi ona je stara šele dvajset let in še nista bila narazen. Da, žal

mi je, da ji ga nisem pustil ... Ona je plavih las, tudi on je plavih las, ona ima temne oči, tudi on ima temne oči ... Škoda, škoda ...

Da, kakor vesoljni potop je ta vojska. Kar se reši iz nje, se reši po naključju, nevedoma. V tisti zmedi bi bil prav tako lahko stisnil pod pazduho vrečo ovsa. Vrečo ovsa bi bil postavil, na prag. Pa je bil njen otrok, njen triletni, zagrabljeni otrok.

Kadar bo konec, bomo šli in se bomo klicali po vsem svetu. Svoje otroke bomo iskali po mestih in vaseh čisto tujih dežela, tuj jezik govorečih, neznanih nam ko pekel ali nebesa. Romali bomo po cestah, do dna izvoženih, ob jarkih, polnih kužne mrhovine, in bomo klicali. Na pogoriščih se bomo ustavljali in klicali. Tuje hiše, tuja vrata bomo odpirali, iskali po vseh izbah, na slami in pod hlevom in bomo klicali: Kje si, oglasi se, preljuba naša hči ...

Starec se je razvnel do ognja. Oči so mu plamenele kakor bakle, brezzoba usta so zastala v gibu govora kakor okamenela. Zunaj je zavil veter z visokim glasom in stresel duri. Ogromno poleno, že davno stlelo, se je zrušilo na ognjišču in puhnilo nov val gorkote v izbo.

Starec je naložil tresk, sédel bliže k ognju in se zamislil v žolte plamene svežega lesa.

V kotu pod svetimi podobami je sedelo dekle v ovčjem, na prsih prevezanem kožuhu, kratkega rdečega krila in visokih svetlih škornjev, ter slone stražilo spanje triletnemu. V zaboju, zibki podobnem, je spal otrok na snopu slame, v belo koco odet do vratu. Dekle mu je desnico ovilo krog vratu, z levico mu je gladilo koco čez noge.

»Ali spi?«

»Spal je, a zdaj se je zbudil. Vedno se zbudi, kadar veter strese duri. Strašne noči so zdaj zunaj ...«

»Ta hiša ni vaša?«

»Ni.«

»Nočujete v njej kakor mi, mimogrede?«

Prikimala je.

»Čakate na sestro?«

»Ne pride. Bog je ž njo, zato ne pride. Veste, to je tako: Mogoče je trideset milj do tja, mogoče troje. Pa če bi jih bilo šestdeset — če bi mogla, bi prišla. Tako pa jih ni ne šestdeset, ne trideset, ampak koj ena sama in ne pride. Ljudje se ne poznajo več, zmešali so se rodovi, jaz mislim, da je umrla.«

»Ali je toliko nesreč na cesti?«

»Vi ne razumete. Enemu je usojeno tako, drugemu drugače. Voz se tišči voza, ročica seže v ročico, saj se ni mogoče nikamor premakniti. Odzadaj priganjajo, vedno novi vozovi rijejo v gnečo, ki trda in trepetajoča stoji kakor pribita. Ne morete nikamor, ne na levo, ne na desno. Živina pada, ojesa pokajo, jok ljudi se meša v hreščanje tročih se koles. Še s ceste ne morete, da bi jo peš ubrali, kamor bi hoteli, ker je vse zastavljeno. In redki mostovi drže čez široke reke. Ni in ni mogoče. Jaz mislim, da je umrla. In sem še rekla: Pusti ji ga, naj ga ima pri sebi na vozu. Rajša bo vozila in ne bo tolike zmešnjave. Nič — vzela ga ji je, ker se je zdel močnejši, starec, kakršen je, njo pa je pustil odzadaj. Ženska ne more pogaziti ljudi, da bi prišla za otrokom.«

»Težko je, tudi bi bilo težko, najti pot...«

Dekle je streslo z glavo in si dvignilo otroka v naročje. Koca ga je bila pregrela tako, da so mu roke živo rdele in so izpod dolgih, na koncih privihanih vek strmele oči kakor dvoje žarkih, svetlih zvezd.

»Ali se bo igral? Ná —« Dala mu je igračo v roko in se preko njegove glave ozrla na nas.

»Ne, to ni tako, to ni tako. Pot se še najde, saj ni daleč, ena milja. Pa če je umrla, ne more. Na vozu je umrla, na tistem svojem vozu sredi stiske, ko je spoznala, da ne gre naprej. Dvajset ur so še čakali pred mostom, pravijo. Vam se zdi, da to ni potreba. Umreti se dá, kadar člo-

veku hišo zažgo nad glavo, kadar mu živino pokoljejo, kadar ugleda zemljo, ki mu je rodila, izprevrženo v utrdbe. Toda pogledjte te lase.«

Vzela je otroku igračo iz roke in nam jo pokazala. Bil je koder rdečeplavih las, blesteč kakor svila, dehteč kakor svež gorek vosek.

»To so njeni lasje, dala mu jih je za spomin že dolgo prej. In zdaj pogledjte njegove: njegovi so ravno taki. Dolgo časa so bili temnejši, zamolklejši, brez bleska. Zdaj smo tri mesece narazen in pred štirinajstimi dnevi so se mu naenkrat začeli spreminjati. Začeli so blesteti, dobivati tisti rdečkasti ogenj, ki ga imajo njeni lasje in ki ga vidite, če jih pogledate stran od svetlobe.«

Postavila si ga je na kolena, mu spretno splela koder v lase in mu dvignila glavo v luč.

»Ali ne —? Kje imaš igračo?«

Otrok se je nasmehnil in si segel v kipeče, z vratu na rame prelivajoče se valovje kodrov, živo in svetlo tako, kot da se je vnelo v solncu.

»Ali ne —?«

Posadila si ga je zopet v naročje in vprašala, ne da bi dvignila oči:

»In vi še vedno ne verjamete, da je umrla?«

Treske so bile dogorele, pod pepelom je tlela bleda žerjavica. Starec se je bil stisnil čisto v kot za ogenj in zaspal. Prsti rok, v naročju sklenjenih, so mu neprestano igrali. Včasi je dvignil glavo in zaklical kakor iz daljnih globokih sanj, tenko kakor otrok: »Kje si, oglasi se, preljuba naša hči!« a je takoj zopet zaspal.

CHYROW.

Tri zarje zelene skoz bukov gozd,
prelepo si žvižga kos in drozd,
prečisto se svetí rosa na skorji:
tako so korakali v boj matadorji.

Tri rane globoko, tri smehe široko,
še hitro najmlajši skrivaj je zajokal,
ves svet zabrnél je pod vlak in korak:
in prvi je škropnil prah in oblak . . .

POLNOČNA.

Vedno pod oknom poje studenec,
prelivajoč se iz mraka v mrak,
kri kljuje ob bele stene senec,
v globino se ruši dvostročni trak.

Ne morem izreči, kar blede gasne
v prozorno prostornost noči,
le senca, le črta misli jasne —
in roka omahne v vesoljni sij.

Stanko Majcen.